

УДК 338.45:330.341.1:331.102.344:316.422

А. В. Колодійчук

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

**НАРОЩУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОСТІ
ЯК ФАКТОР ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ****A. V. Kolodiychuk**

The Institute of Regional Research of NAS of Ukraine, Lviv

**THE INCREASE OF INDUSTRY INNOVATIVE POTENTIAL
AS A FACTOR OF ITS MODERNIZATION**

У статті висловлюється гіпотеза про те, що без використання інноваційного потенціалу повною мірою модернізація промисловості залишиться невирішеним завданням. Наведено авторське трактування сутності категорії «інноваційний потенціал промисловості». Визначено складові інноваційного потенціалу промисловості. Запропоновано методiku оцінки інноваційного потенціалу промисловості.

Ключові слова: *інноваційний потенціал, промисловість, складова інноваційного потенціалу, модернізація промисловості, інноваційна продукція, ресурси, інтенсифікація виробництва.*

In the article the hypothesis is stated that without the use of innovative potential in full the modernization of industry will remain an unsolved task. The author's interpretation of the essence of category «innovative potential of industry» is given. The constituents of innovative potential of industry are determined. The method of estimation of innovative potential of industry is offered.

Key words: *innovative potential, industry, constituent of innovative potential, modernization of industry, innovative products, resources, intensification of production.*

Постановка проблеми. Побудова постіндустріального суспільства в нашій державі неможлива без інноваційного напрямку розвитку національного господарства, насамперед промисловості, що базуватиметься на широкому використанні наявного інноваційного потенціалу та його нарощенні. Адже досягнення будь-яких цілей інноваційного розвитку національної економіки неможливе без його ресурсного забезпечення, яке містить у собі інноваційний потенціал.

Саме інноваційні технології можуть забезпечити зростання диференціації праці, перетворення науково-технічних знань в інноваційну наукомістку продукцію, створення енергоощадних виробничих потужностей, тобто інтенсифікацію виробничих процесів, яка, у свою чергу, є основою економічної модернізації. Тому без використання інноваційного потенціалу повною мірою модернізація промисловості залишиться нереалізованим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуку шляхів модернізації національного господарства, вивченню інноваційного потенціалу вітчизняної промисловості та проблем його розвитку приділили увагу у своїх працях цілий ряд вчених, зокрема В. А. Верба, А. С. Гальчинський, Ю. В. Гончаров, А. В. Гриньов, В. І. Захарченко, С. М. Ілляшенко, О. П. Коробейніков, С. І. Кравченко, О. Є. Кузьмін, А. А. Харін, М. К. Шапочка, Ю. С. Шипуліна та інші. Однак, незважаючи на досить значну увагу науковців до цієї проблеми, її вивчення залишається надзвичайно важливим і актуальним завданням.

Метою статті є виявлення методики оцінки інноваційного потенціалу промисловості як фактора її модернізації.

Виклад основного матеріалу. Категорія «інноваційний потенціал» надзвичайно тісно пов'язана з категоріями «ресурси інноваційного розвитку» та «стратегічні резерви інноваційного розвитку». А тому, спочатку розкриємо їх суть.

Ресурси інноваційного розвитку – це грошові кошти, цінності, джерела засобів, доходів, які використовуються у процесі продукування інновацій та інноваційної продукції. Стратегічні резерви інноваційного розвитку – це запаси матеріальних, фінансових та інших видів ресурсів, які знаходяться в державній власності і у розпорядженні органів державної влади у різних сферах та можуть бути задіяні для вирішення стратегічних завдань інноваційного розвитку.

Говорячи про співвідношення економічних категорій «ресурси інноваційного розвитку», «стратегічні резерви інноваційного розвитку» та «інноваційний потенціал», слід зазначити, що інноваційний

потенціал – запаси, можливості активізування інноваційної діяльності, а ресурси – це наявні засоби та джерела збільшення інноваційного потенціалу, в той час як стратегічні резерви – це потенційні ресурси, які слід задіяти для досягнення стратегічних цілей інноваційного розвитку.

Очевидно, що ці категорії стали базою для удосконалення категорії «інноваційний потенціал».

Огляд наукової літератури засвідчив існування великої кількості дефініцій категорії «інноваційний потенціал», зміст яких має фрагментарний характер, у яких інноваційний потенціал ототожнюється з науковим, науково-технічним, інтелектуальним, фінансово-ресурсним потенціалами. У цих визначеннях чітко не окреслюється сфера економічних відносин, яку охоплює саме інноваційний потенціал. Аналіз наукової літератури показав, що існують такі підходи до означення сутності економічної категорії «інноваційний потенціал»: системний, товарний, програмний, підприємницький, бар'єрний (ресурсно-гуманітарний), ресурсно-цільовий. Їх можна подати у вигляді таких узагальнених груп підходів: об'єктні (товарний, системний), процесні (програмний, підприємницький), ресурсні (бар'єрний, ресурсно-цільовий) підходи.

Інноваційний потенціал у системному підході розглядають як економічну систему, що включає науково-дослідні й дослідно-конструкторські розробки, продукування, дистрибуцію інноваційної продукції і базується на збалансуванні внутрішніх ресурсних можливостей інноваційно активного підприємства та зовнішніх ринкових інновацій. Тобто така система трансформує науково-технічні знання на вході в інноваційну наукомітку продукцію на виході. Слід також зазначити, що ринок зумовлює динамічність цієї системи і вимагає від неї гнучкості.

Інноваційний потенціал у товарному підході тлумачать як спроможність підприємства виробляти інноваційну наукомітку продукцію, яка користується попитом на ринку. Недоліком такого підходу порівняно з попереднім є те, що він торкається лише окремих сторін інноваційної діяльності ринкового суб'єкта (спеціалізовані кадри, виробничі потужності, науково-технічна база), не маючи системного характеру.

Інноваційний потенціал у рамках програмного підходу трактують як ступінь спроможності ринкового суб'єкта виконувати індивідуальну програму власного інноваційного розвитку. У праці [10] автори під інноваційним потенціалом підприємства розуміють міру його готовності виконувати завдання, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної цілі або програми інноваційних стратегічних змін.

Представники підприємницького підходу визначають інноваційний потенціал як елемент підприємницького потенціалу, а інноваційна програма підприємницького суб'єкта у цьому підході розглядається як частина загальної програми функціонування підприємства на ринку. Зазначимо, що у такому визначенні окремо не виділяється інноваційна сфера, а інновації розглядають лише як інструмент підвищення ефективності підприємницької діяльності.

Представник бар'єрного (ресурсно-гуманітарного) підходу С. Володін визначав інноваційний потенціал як сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (регіону, галузі, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки [1].

Під інноваційним потенціалом у ресурсно-цільовому підході розуміють ресурсне забезпечення інноваційного розвитку ринкового суб'єкта, регіону, національного господарства.

Таким чином, на основі вищевикладеного можна навести власне визначення категорії «інноваційний потенціал промисловості» таким чином: економічна система, що містить НДДКР, ресурсне забезпечення інноваційної діяльності, виробництво, збут інноваційної продукції і базується на збалансуванні внутрішніх ресурсних можливостей інноваційно активних промислових підприємств зокрема і загалом як виду економічної діяльності України та зовнішніх ринкових інновацій, які спрямовані у галузі промисловості.

Оцінка інноваційного потенціалу промисловості вимагає здійснення кількох наступних кроків.

Першим кроком повинне бути порівняння динаміки обсягів реалізованої промислової продукції та динаміки обсягів реалізованої інноваційної продукції.

Наступним і завершальним кроком оцінки інноваційного потенціалу промисловості має бути аналізування складових інноваційного потенціалу промисловості (фінансової, інтелектуальної, науково-технічної).

На рис. 1 наведено динаміку обсягів реалізованої промислової та інноваційної продукції за період 2001–2011 рр.

Як видно з рис. 1, обсяги реалізованої промислової продукції зросли з 210 842,7 млн. грн. у 2001 році до 1 329 266,3 млн. грн. у 2011 році, тобто у 6,3 разу. Середньорічний темп зростання обсягів реалізованої промислової продукції за аналізований період становив 120 %, а середній темп приросту – відповідно 20 %. За той же період обсяги реалізованої інноваційної продукції збільшилися з 14 337,3 млн. грн. у 2001 році до 50 512,1 у 2011 році, тобто у 3,5 разу. Середньорічний темп зростання

обсягів реалізованої інноваційної продукції за аналізований період становив 113 %, а середній темп приросту – відповідно 13 %. Як бачимо, середньорічний приріст обсягів реалізованої інноваційної продукції значно менший від середньорічного приросту обсягів реалізованої промислової продукції. Це призвело до того, що питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової зменшилася з 6,8 % у 2001 році до 3,8 % у 2011 році, тобто в 1,8 разу. Це свідчить про гальмування темпів інноваційного розвитку промисловості. Проте значне випередження темпів зростання обсягів реалізованої промислової продукції порівняно з обсягами реалізованої інноваційної продукції можна пояснити різким зростанням рівня цін на природний газ та інші енергоресурси, а також інфляційними чинниками.

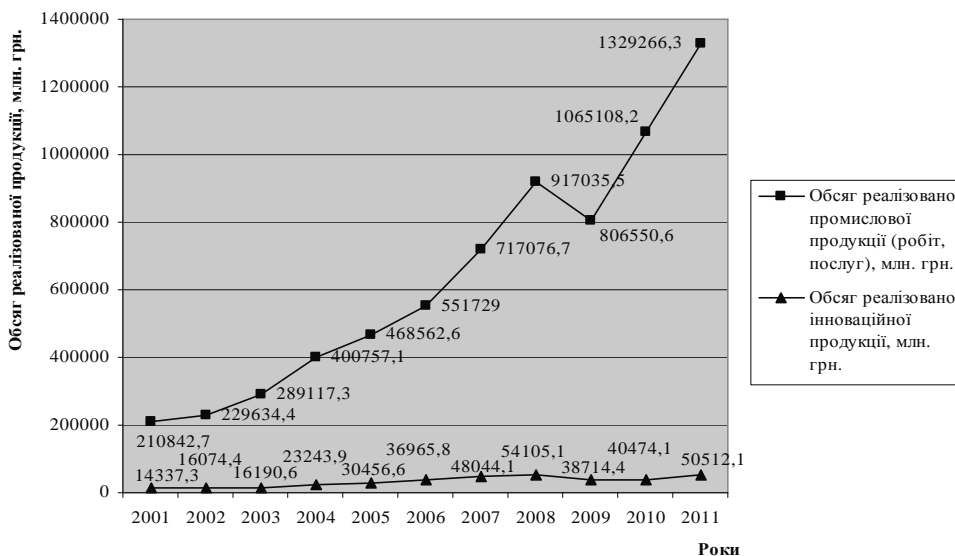

Рис. 1. Динаміка обсягів реалізованої промислової та інноваційної продукції за період 2001–2011 рр. (Складено за [5; 6])

Так, українська промисловість, як і національне господарство загалом, характеризується високою енергомісткістю. На рис. 2 подано динаміку рівня енергомісткості ВВП світу та ВВП України за 2000–2010 рр.

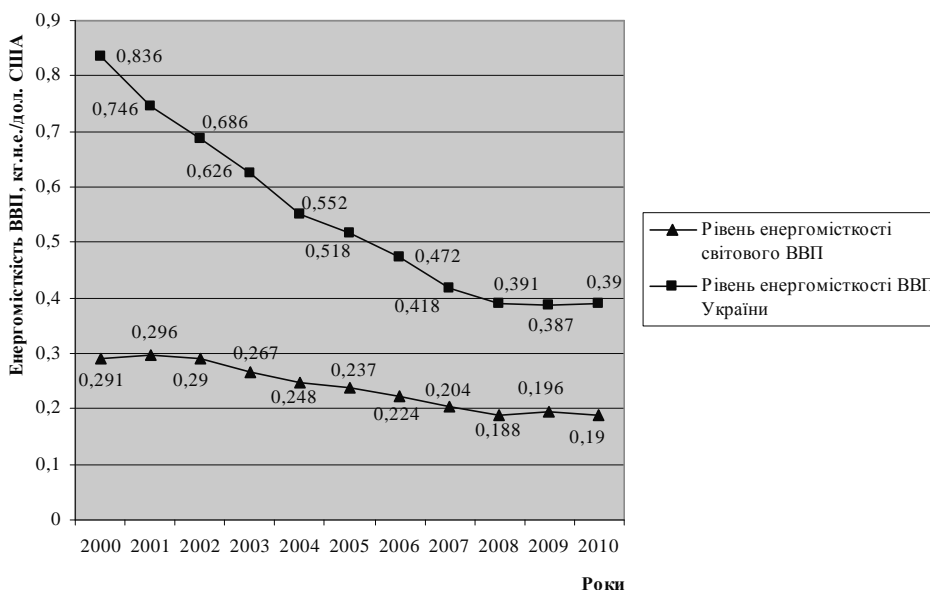

Рис. 2. Динаміка рівня енергомісткості ВВП світу та ВВП України за 2000–2010 рр. (Складено за [8; 9; 13])

Як можна побачити з рис. 2, за аналізований період енергомісткість вітчизняного ВВП зменшилася з 0,836 кг.н.е./дол. США у 2000 році до 0,39 кг.н.е./дол. США у 2010 році, тобто на 53,35 %. Про-

те, станом на 2010 рік, український ВВП у 2,05 разу енергомісткіший від світового ВВП. Таким чином, вітчизняна економіка, як і промисловість зокрема, дуже залежна від енергоносіїв (нафта, природний газ), які мають в основному імпортне походження. Така залежність разом із різким зростанням рівня ціни на природний газ зумовила збільшення собівартості промислової продукції, а отже, і рівня цін на неї. Так, середньорічна ціна на імпортний природний газ з Росії для України [2] зростає за період 2007–2012 рр. зі 130 доларів США за тисячу кубометрів у 2007 році до 440 доларів США за тисячу кубометрів у 2012 році.

Висновки. Таким чином, ефективне використання інноваційного потенціалу промисловості є основною передумовою інтенсифікації промислового виробництва, яка базується на найбільш раціональному використанні матеріальних, технічних, трудових, фінансових, природних ресурсів, а отже, і модернізації національного господарства.

Список літератури

1. Володін С. А. Шляхи інноваційного розвитку системи УААН / С. А. Володін. – К. : ННЦІАЕ, 2004. – 140 с.
2. «Газпром» назвав ціну на газ для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lenta.ru/news/2007/12/04/gas1>.
3. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. – 278 с.
4. Кравченко С. И. Исследование сущности инновационного потенциала / С. И. Кравченко, И. С. Кладченко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Вип. 68. – Донецьк : ДонНТУ, 2003. – С. 88-96. – (Сер. Економічна).
5. Наукова та інноваційна діяльність (1990–2010 рр.): [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2001–2011 роки: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Пирожков С. И. Модели і сценарії структурно-інноваційної перебудови економіки України / С. И. Пирожков // Інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку національної економіки : зб. наук. пр. / ОІЕ НАН України, відп. ред. Сухоруков А. І. – К., 2004.
8. Світовий банк: ВВП України за ПКС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/gdp-ppp-us-dollar-wb-data.html>.
9. Світовий банк: Світовий внутрішній продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.google.com.ua/publicdata/explore?ds=d5bnccppjof8f9_&met_y=ny_gdp_mktp_cd&tdim=true&dl=en&hl=en&q=world+gdp.
10. Харин А. А. Управление инновациями / А. А. Харин, И. Л. Коленский. – М. : Высшая школа, 2003. – 253 с.
11. Шипуліна Ю. С. Підходи до приведення у відповідність внутрішнім можливостям інноваційного розвитку господарських суб'єктів зовнішнім / Ю. С. Шипуліна // Проблеми науки. – 2004. – № 9. – С. 32–36.
12. Шипуліна Ю. С. Інноваційний потенціал як економічна категорія / Ю. С. Шипуліна // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2002. – № 3-4. – С. 82–85. – (Серія : Економіка та менеджмент).
13. BP Statistical Review of World Energy June 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2013.

Відомості про автора

А. В. Колодійчук, аспірант, Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів.